

Revisionaarinen metafysiikka

MARKKU KEINÄNEN

1. Johdanto

Metafysiikka on filosofian tutkimusala, joka pyrkii antamaan vastauksen todellisuuden yleistä rakennetta koskevaan kysymykseen: mihin eri kategorioihin ("yleisimpiin lajeihin") kuuluviin rakenneosasiin (eli entiteetteihin) maailma jakaantuu? Mitkä ovat eri kategorioiden entiteettien peruspiirteet? Kategorioita tutkivaa metafysiikan osaa voidaan kutsua *formaaliksi ontologiaksi* erotuksena toisaalta jotain todellisuuden erityispiirrettä tutkivasta metafysiikan osasta ja toisaalta jonkin tutkimusalan ontologiasta ("regionaalinen ontologia").¹

Eräät empiiriset tieteenalat kuten kemia ja fysiikka tutkivat myös todellisuuden yleistä rakennetta, mutta niissä ei *tavallisesti* pyritä vastaamaan yllä esitettyihin kysymyksiin. Metafysiikassa ei ole myöskään kovin vakiintuneita tutkimusmenetelmiä, vaan eri metafysiikot voivat saada hyvin erilaisia tutkimustuloksia erilaisten menetelmien avulla ja samalla kiistämällä kilpailevien menetelmien järkevyyden. Metafysiikan metodologiassa onkin ainakin kaksi päätehtävää. Ensinnäkin on selvennettävä metafysiikan ja erityisesti formaalin ontologian tutkimuskohdetta: on selvitettävä, mitä tarkoitetaan entiteettien kategorioilla. Tähän liittyen on selvennettävä myös kategorian käsitteeseen liittyviä muita ontologisia käsitteitä. Toinen tehtävä on tuoda selkeästi esiin tapa, jolla metafysiikassa kannattaa tutkia todellisuuden yleistä rakennetta. On annettava selkeä ja yhtenäinen käsitys metafysiikan tutkimusmenetelmistä ja erityisesti tavoista, joilla entiteettien kategorioita voidaan tutkia.

---

¹ Katso Smith & Mulligan (1983). Erottelu formaalin ja regionaalisen ontologian välillä on peräisin Husserlilta.

2 MARKKU KEINÄNEN

Sen sijaan että antaisin heti suoran vastauksen näihin kysymyksiin, tarkastelen aluksi luvussa 2 kriittisesti kahta viime aikoina vaikutusvaltaista metafysiikan metodologiaa. Ne ovat David Lewisin (1986) *totaaliteoriametodologia*, jonka mukaan metafysiikka on kiinteä osa "teoriaa kaikesta", ja E. J. Lowen (1998, 2006) ajatus metafysiikasta *a priori* tieteenä. Kummallakin näistä metodologioista on joitain etuja, mutta kumpikaan niistä ei ole hyväksyttävä. Luvussa 3 esitän vaihtoehtoista metodologiaa, jonka mukaan entiteettien kategorioita tutkiva *formaali ontologia* on selkeästi erotettava muusta todellisuuden rakenteen tutkimisesta. Kuitenkin metafysiikan *on oltava valmis* uudelleenarvioimaan ("revisoimaan") käsityksiämme maailman rakenteesta toisaalta *a posteriori* evidenssin ja toisaalta entiteettien formaalien piirteiden tutkimuksen valossa.

2. Kaksi vaihtoehtoista metodologiaa

Metafysiikan tutkiminen aloitetaan usein ongelmalähtöisesti. Aluksi esitetään jokin keskeinen metafysiinen kysymys kuten universaalien ongelma, kysymys kausaalisuudesta tai modaaliteettien luonteesta tai kysymys objektien ja prosessien välisestä suhteesta. Mainittuun kysymykseen annetaan vastaus jonkin yhtenäisen kategoriasysteemin puitteissa. Esimerkiksi Armstrong (1978, 1989) pyrkii "russellilaisen" asiaintilaontologian avulla ratkaisemaan (modernin) universaalien ongelman. Saman skeeman avulla hän pyrkii myöhemmin ratkaisemaan suuren joukon muitakin vaikeita metafysiikan kysymyksiä.² Tällainen lähestymistapa tuo esiin kaksi asiaa: ensinnäkin yksittäiseen metafysiikan ongelmaan on järkevä antaa vastaus pitäen samalla jo silmällä suurta joukkoa muita ongelmia. Toiseksi ontologiset kategoriasysteemit ovat luonteeltaan holistisia: jos annamme jotkin entiteettien kategoriat, meidän olisi kyettävä antamaan kaikki entiteettien kategoriat. Entiteetin jäsenyys jossakin kategoriassa näyttäisi määrittävän sitä kautta, mikä on sen suhde kaikkien muiden kategorioiden entiteetteihin. Ontologia ei

---

² Vastaavan tyyppisiä ontologisen kategoriasysteemin esityksiä, joiden lähtökohtina ovat tietyt metafysiset ongelmat, ovat esimerkiksi Campbell (1990), Lowe (1998) ja Ellis (2001).

voi rajautua tutkimaan jotain todellisuuden osaa ja jättää huomioimatta jonkin osan kategorioimisen.

Huolimatta siitä, että entiteettien kategoriat näyttäisivät olevan metafysiikan keskeisin tutkimuskohde, puheelle "entiteettien kategorioista" voidaan antaa erilaisia tulkintoja. *Kategoriakäsitteen heikko tulkinta* pitää entiteettien kategorioita todellisuutta luokittelevina "yleisinä käsitteinä", jotka jakavat entiteetit yleisimpiin lajeihin, antamalla puheelle "yleisimmistä lajeista" mitään erityissisältöä. Sen sijaan *kategoriakäsitteen vahvan tulkinnan* mukaan kategoriat ovat entiteettilajeja, joiden jäseniä yhdistävät tietyt kategorialliset peruspiirteet, jotka kertovat esimerkiksi sen, miten kyseisen kategorian jäsenet voivat esiintyä maailman rakenneosina.³ Perusväite tällöin on, että kun oletamme todellisuudelle jonkin rakenneosasen, sijoitamme sen johonkin kategoriaan ja oletamme sille jotkin kategorialliset peruspiirteet. Ensimmäinen vaihtoehtoisista metodologioista käsittelee kuitenkin entiteettien kategorioita heikon tulkinnan mukaisesti:

2.1 Metafysiikka totaaliteorian osana

Tämän näkemyksen mukaan hyväksytyt metafysiikan väittämät ovat kiinteä osa yhtä laajempaa todellisuutta kuvaavien totena pitämiemme lauseiden järjestelmää, "totaaliteoriaa" (Lewis 1986, luku 1).⁴ Periaatteessa metafysiikan totuudet erottaa "tavallisista" tieteellisistä ja terveen järjen totuuksista vain niiden yleisyys. "Entiteettien kategoriat" ovat teorian käsitteitä, joiden avulla jaamme entiteetit kaikkein yleisimpiin lajeihin. Kategoriat eivät muodosta metafysiikan erityistä tutkimuskohdetta missään tätä vahvemmassa mielessä.⁵ Kilpailevia metafyy-

³ Entiteettien kategoriallisia peruspiirteitä määrittävät paitsi niiden väliset formaalit relaatiot niin myös kategoriaan liitetyt kategorialliset presuppositiot, ks. luku 3.

⁴ Lewis (1983) motivoi ominaisuusuniversaalien postulointia totaaliteoria-metodologiansa avulla. John Divers (2002) puolustaa Lewisin modaliteettiteoriaa Lewisin totaaliteoriametodologian avulla. Lewisin metodologiasta ovat voimakkaasti saaneet vaikutteita myös Oliver (1996) ja Sider (2001).

⁵ Lewis (1986, s. 2) olettaa, että meillä on intuitiivinen ymmärrys entiteettien kategorioista hyvin yleisinä entiteettilajeina, mutta hän ei tee periaatteellista eroa kategorioiden ja vähemmän yleisten entiteettilajien välillä. Lewis (1973,

4 MARKKU KEINÄNEN

sisiä teorioita ("kategoriasysteemejä") vertaillaan totaaliteorian osana. Paras metafyyminen näkemys olettaa mahdollisimman vähän eri tyyppiä (eri perustaviin kategorioihin kuuluvia) entiteettejä, mutta pyrkii myös yksinkertaistamaan totaaliteoriassa käytettyjä peruskäsitteitä. Samalla on pyrittävä säilyttämään ristiriidattomuus parhaiden tieteellisten teorioiden ja uskottavien terveen järjen käsitysten kanssa.

Pyrkimys *kvalitatiiviseen ekonomiaan* (pieneen määrään entiteettien kategorioita) ja toisaalta *ideologiseen ekonomiaan* (pieneen määrään selkeitä peruskäsitteitä) ovat näin ollen totaaliteorian hyveitä.⁶ Konkreettinen esimerkki metafysiikan systeemistä, joka pyrkii täyttämään nämä kriteerit on David Lewisin (1986) "maailmojen metafysiikka", jossa *tarvitsee olettaa* vain kahden primitiivisen kategorian entiteettejä: toisaalta partikulaarisia olioita ja toisaalta olioiden joukkoja.⁷ Ideologiseen ekonomiaan päästään käsiteanalyysien avulla – esimerkiksi analysoimalla kaikki modaalikäsitteet ei-modaalisten käsitteiden avulla; (mahdolliset) maailmat voidaan kuvata käyttämällä pelkästään ei-modaalisia käsitteitä. Ideologisen ekonomian pyrkimys on taustalla myös kategoriakäsittien heikossa tulkinnassa, jonka Lewis omaksuu: eräät tyyppilliset entiteettien kategoriapiirteitä luonnehtivat peruskäsitteet ovat modaalisia tai muulla tavoin ongelmalliseksi ajateltuja käsitteitä.

Totaaliteorianäkemyksellä on kaksi selvää etua. Ensinnäkin koska metafysiikka katsotaan osaksi "teoriaa kaikesta", vältetään ainakin tuomasta keinoitekoisia rajoja metafysiikan ja muun todellisuuden tutkimuksen välille. Toiseksi sekä metafyymsisten väitteiden että muiden todellisuutta koskevien väitteiden oikeuttamisesta *voidaan luoda* yhtenäinen käsitys. Tämän näkemyksen mukaan metafyymsisiä väitteitä ei oikeuteta suorien aistihavaintojen avulla, vaan pikemmin vetoamalla holistisiin tarkasteluihin; on löydettävä ideologisesti ja kvalitatiivisesti eko-

---

s. 87) määrittelee kvalitatiivisen ekonomian yleisesti, viittaamalla oletettujen *entiteettilajien* lukumäärään.

⁶ Pieni määrä peruskäsitteitä ei ole ideologisen ekonomian riittävä ehto, vaan sen lisäksi vaaditaan, että kyseiset peruskäsitteet ovat selkeitä ja intuitiivisesti hyväksyttäviä – esimerkiksi ei-modaalisia, vertaa Lewis (1983, s. 200).

⁷ Maailmojen metafysiikka on *yhteensopiva* sen kanssa, että tämän lisäksi postuloidaan trooppeja tai universaaleja perustamaan olioiden välisiä samankaltaisuuksia Lewis (1983, s. 189–197, 1986, s. 59–69).

nomisin metafyyminen systeemi, joka on yhteensopiva parhaan *a posteriori* tiedon ja terveen järjen käsitysten kanssa.

Lewisin metodologian pohjalta saatamme voida ymmärtää, miksi metafysiikassa on yleensä vaikea tehdä lopullista varmaa valintaa eri kategoriasysteemien välillä. Holistiset tarkastelut, jotka ratkaisevat kategoriasysteemien keskinäisen paremmuuden, voivat olla hienovaraisia, ja jotkin uudet havainnot voivat muuttaa systeemien keskinäistä paremmuusjärjestystä.⁸ Lewisin metodologia sallii myös oikeutettujen metafyyssisten väitteiden erehtyvyyden (eli "fallibiilisuuden") – uusi *a posteriori* teoria saattaa pakottaa meitä muuttamaan myös käsityksiämme metafysiikan teorioiden keskinäisestä paremmuudesta.

Lewisin metodologia on kuitenkin ongelmallinen ainakin kolmessa suhteessa. Ensinnäkin sen puitteissa on vaikea tarkasti määrittää, mitä ovat entiteettien kategoriat ja miksi kategorioiden selvittäminen on juuri metafysiikan tehtävä. Mikseivät luonnontieteet (esimerkiksi fysiikka ja kemia) riitä paljastamaan entiteettien kategorioita? Mikä periaatteellinen ero on "entiteettien yleisimpien lajien" ja muiden entiteettilajien selvittämisellä? Kun metafysiikka tähtää kvalitatiiviseen ekonomiaan, minkä entiteettilajien suhteen totaali-teoriamme tulisi olla kvalitatiivisesti ekonominen?⁹ Vaikka metafysiikoilla onkin selkeitä intuitioita kategorioista, niiden todistusvoima on kyseenalainen, kun entiteettien kategoriallisia piirteitä ei selkeästi eroteta muista entiteettien piirteistä.

Paras totaali-teoria pystyy analysoimaan metafysiikassa (ja laajemmin filosofiassa) käytettyjä ongelmallisia käsitteitä vähemmän ongelmallisten peruskäsitteiden avulla. Lewisin metodologiaan sisältyy ajatus

---

⁸ Lewis (1983, 1986) korostaa toistuvasti, että voidaan tarjota hyviä muttei tyhjentäviä perusteita jonkin metafyyssisen teorian (esimerkiksi lewisilaisen modaalirealismen tai jonkin universaaliteorian) puolesta. Vaikka Lewis useimmiten käsittelee jonkin teorian puolesta esitettyjä filosofisia tai terveen järjen perusteita, myös uusi *a posteriori* informaatio voi muuttaa käsityksiämme eri teorioiden paremmuudesta. Esimerkiksi muuttuneet *a posteriori* käsitykset aika-avaruuden luonteesta tai samaan paikkaan lokalisoitumisen mahdollisuudesta voivat vaikuttaa käsityksiimme maailmojen metafysiikassa tärkeän rekombinaatioperiaatteen sisällöstä; vertaa Lewis (1986, s. 91, 103).

⁹ Toisin kuin Lewis (1986) Melia (1992) väittää *maailmojen metafysiikan* olevan kvalitatiivisesti hyvin epäekonominen, koska maailmojen metafysiikan mukaan jokaisen mahdollisen lajin yksilöt ovat olemassa. Katso myös Oliver (1996, 7).

6 MARKKU KEINÄNEN

ideologisen ekonomian hankkimisesta uusien entiteettien postuloinnin avulla (Lewis 1986, s. 4). Tällainen menettely on hyvin ongelmallinen, koska uusia entiteettejä voidaan postuloida ideologiseen ekonomiaan vedoten esittämättä mitään muita syitä niiden olemassaololle. Lewisin tärkein argumentti edustamansa maailmojen metafysiikan puolesta ovat saavutukset ideologisen ekonomian alalla: *maailmojen metafysiikka* pystyy analysoimaan *metafyysiset modaliteetit* ja *tietyt intensionaaliset* käsitteet.¹⁰ Maailmojen metafysiikka pystyy puolestaan kuvaamaan todellisuutta käyttämättä itse modaalisia käsitteitä. Jos maailmojen metafysiikka on tosi, määriteltävät käsitteet (esim. metafyysiset modaliteetit) ovat käsitteitä, joilla ei ole mitään perustavaa teoreettista roolia. Koska modaalikäsitteillä ei ole mitään perustavaa teoreettista roolia, voimme kysyä, olisiko järkevä eliminoida modaalikäsitteet epämääräisten modaalisten intuitioittemme artikuloimisen sijasta. Tämä puolestaan asettaa kyseenalaiseksi Lewisin esittämät parhaat perusteet uskoa, että on olemassa lukuisa joukko eri (mahdollisia) maailmoja.¹¹

Kolmas Lewisin metodologiaan liittyvä vaikeus on, että maailmasta esitetyt eri käsitykset ovat luotettavuudeltaan ja tarkkuudeltaan eriarvoisissa asemissa. Systemaattisen tieteellisen tutkimuksen antama kuva materiaalisesta todellisuudesta on selvästi luotettavampi kuin terveen järjen arkiontologiaan perustuvat käsitykset. Sen sijaan totaali-teorian tavoitteena on koherenssi sekä tieteellisten että arkikäsitteiden kanssa. Näin ollen voidaan kysyä, onko tällainen koherenssi edes saavutettavissa.¹² Jos se on saavutettavissa, voidaan kysyä, antaako "paras totaali-teoria" parhaan käsityksen maailman rakenteesta vai pikemmin sellaisen käsityksen, joka on parhaiten yhteensopiva erilaisten (ja eriarvoisten) käsitystemme kanssa.

---

¹⁰ Katso erityisesti Lewis (1986, luvut 1.2 - 1.5).

¹¹ Lewis (1986, luku 1.8) motivoi maailmojen olemassaoloa rekombinaatioperiaatteen avulla, jonka hän uskoo tiivistetyssä muodossa ilmaisevan modaaliset mielipiteemme (Lewis 1986, s. 113).

¹² Esimerkiksi *maailmojen metafysiikan* rekombinaatioperiaate ei selvästikään päde, jos siirrymme tarkastelemaan materiaalistien makro-objektien sijasta näiden objektien mikropartikkeliosia. Uudet, täsmällisemmät ja tieteellisten käsitysten kanssa yhteensopivat rekombinaatioperiaatteen muotoilut ovat ristiriidassa Lewisin esittämän alkuperäisen rekombinaatioperiaatteen kanssa; katso Keinänen (2005, s. 71–74).

2.2 Metafysiikka *a priori* tieteenä

E. J. Lowen (1998, 2006) käsitys metafysiikasta *a priori* tieteenä lähtee *kategoriakäsitteen vahvasta tulkinnasta*. Lowen mukaan *formaali ontologia* pyrkii selvittämään entiteettien kategoriat ja eri kategorioihin kuuluvien entiteettien peruspiirteet. Jonkin kategorian entiteettien peruspiirteitä määrittävät kyseisen kategorian entiteettien *identiteetti-* ja *eksistenssiehdot*. Osittain nämä määrittyvät sitä kautta, missä *formaaleissa relaatioissa* kyseisen kategorian entiteetit ovat muihin entiteetteihin.¹³ Raja kategorioita tutkivan analyttisen formaalin ontologian ja empiirisen tutkimuksen välillä on jyrkkä: formaali ontologia pyrkii selvittämään entiteettien kategoriat, joita kaikki todellisuutta koskevat empiiriset käsityksemme presupponoivat. Formaalin ontologian tutkimuskohteena ovat mahdollisuudet, joita määrittävät eri kategorioiden entiteettejä koskevat formaalit periaatteet, kun taas empiirinen tiede kertoo, mitkä näistä mahdollisuuksista ovat aktualisoituneita. Kategoriaerotteluilla on *a posteriori* tiedostamme riippumaton *a priori* oikeutus (Lowe 1998, s. 10, 15–16, 185; 2006a, s. 20, 44; 2006b, s. 1).

Toisin kuin totaali-teoriometodologia Lowen metodologia pystyy tekemään selkeän eron entiteettien kategorioiden ja toisaalta muiden entiteettilajien välillä. Se pystyy näin huomattavasti selvemmin artikuloimaan formaalin ontologian tutkimuskohteen: entiteettien kategoriat ja kategorioihin kuuluvien entiteettien formaalit piirteet. On myös mahdollista muotoilla kvalitatiivisen ekonomian vaatimus yksiselitteisen kategoriakäsitteen avulla.

Koska entiteettien kategorioiden selvittäminen on Lowen mukaan kaiken muun todellisuutta koskevan tutkimuksen edellytys, formaalin ontologian tutkimisella on selkeä motiivi: voidaksemme puhua maailman rakennesasesta meidän on sijoitettava se johonkin entiteettien kategoriaan. Koska kategorioita luonnehditaan formaalin ontologian peruskäsitteiden (tai sellaisten käsitteiden, jotka ensi silmäyksellä ovat peruskäsitteitä, kuten mereologiset käsitteet ja metafysiset modalitee-

---

¹³ Lowe (2006a, s. 6; 2006b, s. 1). Lowe (2006a, luku 3) antaa esimerkkejä formaaleista relaatioista. Luvussa 3 annan hyvin toisenlaisen listan formaaleista relaatioista.

8 MARKKU KEINÄNEN

tit) avulla, myös näiden käsitteiden käytöllä on selkeä teoreettinen motiivi. Lowen metodologian ei tarvitsella perustella minkään formaalin ontologian käsitteen käyttöä vetoamalla intuitiivisten käsitysten artikulointiin.

Lowe määrittelee selkeästi *formaalin ontologian tutkimuskohteen*: entiteettien kategoriat ja eri kategorioiden entiteettien formaalit piirteet. Mutta kuinka voimme muodostaa perusteltuja käsityksiä entiteettien kategorioista? Lowella ovat keskeisessä asemassa toisaalta *ontologisten käsitteiden selventäminen* ja toisaalta *metafyysinen argumentointi*. Hän aloittaa tiettyjen keskeisten ontologisten peruskäsitteiden (kuten objekti ja identiteettiehto) välisten suhteiden selventämisestä. Lowe (1998, luvut 2–3) esimerkiksi puolustaa käsitystä, että konkreettiset *objektit* ovat partikulaareja, joilla on sekä määrätyt identiteettiehtot että laskettavuus. Lowe argumentoi, että kaikkien muiden partikulaarien identiteettikriteerien antaminen (ja olemassaolo) edellyttää konkreettisten objektien olemassaoloa. Lisäksi sekä muutos että aika Lowen mukaan edellyttävät *kontinuanttien* (eli *enduranttien*, ajallisesti jatkuvien, mutta ajallisiin osiin jakaantumattomien) objektien olemassaoloa (Lowe 1998, luku 5). Lowe identifioi konkreettiset objektit ja *substanssit*. Substanssit ovat paitsi *kontinuantteja* *objekteja* myös ominaisuuksien kantajia ja partikulaareja, joista muut partikulaarit ovat ontologisesti riippuvaisia, mutta jotka eivät ole riippuvaisia toisista partikulaareista.¹⁴

Lowen mukaan argumenteilla, joiden avulla entiteettien kategoriat ja niiden kategorialliset peruspiirteet identifioidaan, on *a priori* oikeutus. Identifioidessamme kategorian voimme *a priori* päätellä kyseisen kategorian entiteettien *metafyysisen mahdollisuuden*, kun taas kysymys, onko kyseisellä kategorialla instansseja, voidaan ratkaista ainoastaan *a posteriori* (Lowe 1998, s. 10). Metafyysiikka ei pyri selvittämään pelkästään "mahdollisia kategorioita", vaan kategoriat, joihin kaikki *aktuaaliset ja mahdolliset* entiteetit kuuluvat (Lowe 2006b, s. 1). Käytännössä Lowe usein argumentoi, että jonkin entiteetin tai todellisuuden piirteen mahdollisuus edellyttää jonkin tietyn kategorian entiteettien (esim.

---

¹⁴ Lowe (1998, luku 6) selventää, millä tavalla substanssit ovat ontologisesti riippumattomia. Lopulta Lowe (1998, luku 7) argumentoi, että on oltava olemassa joitain primitiivisiä substansseja, joiden avulla kaikkien muiden substanssien identiteettikriteerit voidaan antaa. Tarkastelen hieman lähemmin substansseille annettuja tehtäviä eli eri substanssirooleja luvussa 3.

substanssit) olemassaoloa (vrt. Lowe 1998, s. 12–13). Näin Lowe päätyy väittämään, että on olemassa kontinuantteja substansseja, koska esimerkiksi 1) aika ja muutos ovat olemassaolevia ilmiöitä, joiden olemassolo edellyttää substanssien olemassaoloa, ja 2) substansseista voidaan esittää suoria esimerkkejä.¹⁵ Lowen mukaan voimme havaintojemme avulla päätellä, että keskeisillä kategorioilla (substanssit, lajiuniversaalit, moodit jne.) on instansseja. Entiteettien sijoittaminen eri kategorioihin on empiirisen tutkimuksen tehtävä, mutta mainitut keskeiset kategoriat Lowen mukaan todennäköisesti soveltuvat myös empiirisen tieteen tarpeisiin (Lowe 2006a, s. 19).

Koska metafysiikka tutkii meistä riippumattoman todellisuuden rakenneosasten (meistä riippumattomien entiteettien) kategorioita, ajatus kategoriaerottelujen *a priori* oikeutuksesta on ongelmallinen: jos tällainen oikeutus on olemassa, eikö tällöin olisi oltava myös jokin aistihavainnoista riippumaton yhteys todellisuuteen? Lowen (1998, s. 9) mukaan *a posteriori* tietomme jonkin kategorian entiteeteistä tai niitä koskevista tosiseikoista edellyttää metafysisistä *a priori* tietoa kyseisten entiteettien ja niitä koskevien tosiseikkojen metafysisestä mahdollisuudesta. Tämä johtuu siitä, että jonkin entiteetin tai seikan metafyyminen mahdollisuus on sen aktuaalisuuden edellytys (ja osamääre):

The point is that although what is actual must for that very reason be possible, experience alone cannot determine what is actual, in the absence of a metaphysical delimitation of the possible. In short, metaphysics itself is possible – indeed necessary – as a form of rational human inquiry because metaphysical possibility is an inescapable determinant of actuality (Lowe 1998, s. 9).

Myöhemmässä kirjoituksessaan Lowe vielä täsmentää, miten metafyyisten mahdollisuuksien kartoittaminen entiteettien kategoriapiirteiden tutkimisen avulla tapahtuu:

---

¹⁵ Katso Lowe (1998, luvut 5, 7). Kaikkien partikulaarien olemassaolo edellyttää Lowen mukaan substanssien (ja viime kädessä primitiivisten substanssien) olemassaoloa ja näin substanssien olemassaoloon voidaan päätyä myös esimerkiksi prosessien tai partikulaaristen ominaisuuksien olemassaolosta.

The proper conduct of this task, as I conceive of it, is a purely *a priori* exercise of the rational intellect, so that pure metaphysics should be thought of as a science whose epistemic basis and status are entirely akin to those of mathematics and logic, differing from both of the latter primarily in having formal ontological questions at its heart (Lowe 2006b, s. 1).

Kategorioita tutkiva formaali ontologia tai ”puhdas metafysiikka” on näin ollen matematiikkaan verrattavissa oleva *a priori* tiede, jonka tutkimustulokset ovat paljolti riippumattomia empiirisen tieteen tutkimustuloksista.

On selvää, että entiteetin tai entiteettiä koskevan seikan *metafyysinen mahdollisuus* on kyseisen entiteetin (tai seikan) *aktuaalisuuden* välttämätön ehto. Tarkka *a posteriori* käsityksemme aktuaalisesta todellisuudesta edellyttää aina *jotain tapaa* identifioida entiteettien kategoriat ja tietyn kategorian entiteettejä koskevat metafysiset mahdollisuudet. Mutta Lowe antaa puheelle *metafyysisistä mahdollisuuksista* myös *episteemisen tulkinnan* (ks. ensimmäinen lainaus), joka ei suoraan tähän puheeseen sisälly: Lowe samaistaa toisaalta ”mahdollisuuksien metafyyssisen rajaamisen” (joka on kontingentin *a posteriori* tiedon edellytys) ja toisaalta aistikokemusten välttämättömien edellytysten selvittämisen (joka on *a priori* tutkimuksen tehtävä).¹⁶ Voimme kuitenkin yhtä hyvin väittää, että paras käsitys metafyyssistä mahdollisuuksista on oikeutettava *a posteriori*. Jokin kategoriasysteemi tai esimerkiksi ominaisuuksien tai objektien luonnetta koskeva käsitys identifioi metafysiset mahdollisuudet tietyllä tavalla ja sulkee pois joitain vaihtoehtoisen käsityksen tai kategoriasysteemin sallimia metafyyssisiä mahdollisuuksia.¹⁷ Tällainen

¹⁶ Lowe näyttää yllä suoraan oletettavan, että tiedolla mahdollisuuksia rajaavista metafyyssistä välttämättömyyksistä on oltava *a priori* oikeutus, koska niiden tunteminen on *a posteriori* tiedon edellytys. Näin hän (implisiittisesti) antaa puheelle metafyyssisestä välttämättömyydestä myös episteemisen tulkinnan. On huomionarvoista, että Lowe (1998, s. 15–16) sallii eräiden Kripken esittämien tieteellisten *a posteriori* identifikaatioiden metafyyssisen välttämättömyyden. Sen sijaan Lowe (2006b, s. 12–15) pitää tällaisia identifikaatioita *metafyysisesti kontingenteina*.

¹⁷ Esimerkiksi Ellisin (2001) ”tieteellisen essentialismin” mukaan on metafyyssisesti välttämätöntä, että tiettyyn luonnolliseen lajiin kuuluvat objektit ovat tietyissä kausaalisissa relaatioissa tietyissä olosuhteissa, kun taas monet kilpai-

kategoriasysteemi kuitenkin oikeutetaan (ainakin osittain) *a posteriori* perustein. Argumentiksi formaalin ontologian *a priori* luonteen puolesta ei riitä, että Lowen tavoin *määrittelemme* formaalin ontologian (ja mahdollisuuksien metafyyssisen rajaamisen) *a priori* tutkimukseksi ja aistiko-kemuksen edellytysten selvittämiseksi.

Perustellakseen näkemystään tarkemmin Lowe (2006b) puhuu *entiteettien essentioista*. Lajiin K kuuluvan entiteetin *e yleinen essentia* määrittää, mikä entiteetti *e* on lajiin K kuuluvana entiteettinä, kun taas *e:n individuaalinen essentia* määrittää sen, mikä *e* on erotuksena muista lajiin K kuuluvista entiteeteistä. Yleiset essentiat muodostavat hierarkian niiden yleisyyden mukaan: kategoriaan C kuuluvan entiteetin *e perustava yleinen essentia* (tai formaali essentia) määrittää *e:n* kategoriapiirteet, kun taas *e:n* spesifimpi yleinen essentia entiteetin *e* piirteet jonkin luonnollisen lajin K jäsenenä (Lowe 2006b, luku 1). Lowen mukaan meidän on voitava määrittää annetun entiteetin *e* essentia (eli tiedettävä mikä *e* on), jotta voisimme puhua *e*stä ja määrittää *e*tä koskevat tosiseikat (eli miten *e* on). Ennen kaikkea meidän on *a priori* tunnettava ainakin joidenkin entiteettien *formaalit essentiat* ja pystyttävä erottamaan kyseiset entiteetit muista entiteeteistä voidaksemme ylipäänsä puhua maailman rakenneosista tai voidaksemme muodostaa *a posteriori* tietoa maailman rakenneosista (Lowe 2006b, luvut 2, 4).

Lowe (2006b) uskoo Finea (1994, 1995) seuraten, että puhe entiteettien essentioista selventää puhetta *metafyyssistä modaliteeteista* ja entiteettien välisestä *ontologisesta riippuvuudesta*. Essentioiden oletetaan antavan myös ontologisen perustan metafyyssille modaliteeteille ja entiteettien välisille ontologisille riippuvuuksille. Ontologinen puhe essentioista Finen mielessä on kuitenkin ongelmallista: formaalin essentian oletetaan olevan entiteetin meistä riippumaton *reaalimääritelmä*, joka perustaa entiteetin formaalit piirteet ja on ontologisesti ensisijainen entiteetin formaaleihin piirteisiin nähden.¹⁸ Vaihtoehtoisen käsityksen mukaan

---

levat teoriat (kuten Armstrongin (1997) tai Lowen (2006a) edustamat) pitävät tällaisten kausaalisten relaatioiden vallitsemista kontingenttina. Vastaavasti eri kategoriasysteemit eroavat toisistaan radikaalisti siinä, hyväksyvätkö ne, että jollain objektilla on metafyyssisesti välttämättömiä ominaisuuksia.

¹⁸ Finen (1994, 1995) mukaan essentiat ovat entiteettien meistä riippumattomia *reaalimääritelmiä*. Fine (1995, s. 275) identifioi essentiat *propositioiden aggregaattien* (collection of propositions) kanssa, jolloin essentiat ovat "isäntä-

12 MARKKU KEINÄNEN

entiteeteillä on formaalit kategoriapiirteet tällaisista reaalmääritelmistä riippumatta; oletetut essentiat eivät tuo mitään lisää formaaleihin kategoriapiirteisiin nähden. Toisin kuin Lowen oletamat essentiat, formaalit kategoriapiirteet on selvästi sisäänrakennettu kuhunkin entiteettiin. Näin meidän ei tarvitse sitoutua meistä (tai käsitteistämme) riippumattomiin reaalmääritelmiin, joiden suhde kuhunkin entiteettiin jää epäselväksi.

On epäselvää, tuoko puhe *formaaleista essentioista* ja niiden *a priori* tuntemisesta mitään uusia perusteita olettaa, että kategoriaerotteluilla on oltava *a priori* oikeutus. Voimme esittää Lowen argumentin kaltaisen argumentin tämän väitteen puolesta puhumalla pelkästään entiteettien *formaaleista kategoriapiirteistä* viittaamatta kiistanalaisiin essentioihin (tai entiteettien reaalmääritelmiin):

[1]: Puhe mistä tahasta entiteetistä e edellyttää, että tunnemme e n identiteetti- ja eksistenssiehdot. Toisin sanoen meidän on voitava erottaa e muista entiteeteistä ja tiedettävä, mistä entiteeteistä e on ontologisesti riippuvainen.

[2]: Entiteetin e identiteetti- ja eksistenssiehdot määrittää kategoria C , johon e kuuluu.

Siis: Voidaksemme puhua mistä tahansa entiteetistä e meidän on *a priori* tiedettävä, että kategoria C , johon e n oletetaan kuuluvan, on entiteettien kategoria. Voidaksemme ylipäänsä puhua joistain entiteeteistä meidän on *a priori* tiedettävä, että kategoriat, joihin kyseisten entiteettien oletetaan kuuluvan, ovat entiteettien kategorioita.

Yllä olevan argumentin kannalta ei ole merkitsevää, riittävätkö formaalit relaatiot, joissa e esiintyy, määrittelemään kategorian, johon e kuuluu, vai pitääkö meidän olettaa jotain muuta. Samoin kategorioiden täsmällinen luonnehtiminen jää paljolti auki.¹⁹ Argumentin suurin ongelma

---

entiteetteihinsä” kiinteästi liittyviä entiteettejä. Lowe (2006b, luku 3) kieltää entiteettien essentioiden olevan itsessään entiteettejä, mutta koska ne suorittavat samoja tehtäviä kuin Finen essentiat, Lowen olettamien essentioiden ontologinen status jää hyvin epäselväksi.

¹⁹ Kategoriat voidaan ajatella entiteettien yleisiksi *formaaleiksi lajeiksi*, jolloin entiteetin e jäsenyys kategoriassa C määrittyy toisaalta sen perusteella, mitkä

on, että johtopäätös ei seuraa premiseistä: vaikka entiteettien sijoittaminen kategorioihin (tietäminen, mitä kyseiset entiteetit ovat) onkin (tai näyttää olevan) entiteeteistä puhumisen välttämätön ehto, kategoriaerottelut voidaan silti *oikeuttaa a posteriori*. Jonkin empiirisen käsityksemme oletama kategoriaerottelu voi olla luonteeltaan hypoteettinen: voimme puhua joidenkin tiettyjen kategorioiden entiteeteistä, mutta se, onko kyseinen erottelu paras kategoriaerottelu, ratkeaa viime kädessä *a posteriori* evidenssin nojalla.

On selkeitä perusteita ajatella, että kategoriaerottelut ovat pikemmin *hypoteettisia* kuin Lowen esittämällä tavalla *a priori* oikeutettuja. Ensinnäkin jokin *a posteriori* näkemys todellisuudesta saattaa pakottaa (mikäli se on tosi) meidät hylkäämään esimerkiksi Lowen esittämät kategoriaerottelut ja rakentamaan maailman täysin uudenlaisten kategorioiden entiteeteistä (ja täysin uusista entiteeteistä). Esimerkiksi voi (ainakin periaatteessa) osoittaa, että kaikki perustavat entiteetit ovat kvanttikenttiä. Tällöin Lowen esittämällä kategoriolla (kuten substanssit, substantiaaliset lajiuniversaalit tai moodit) ei olisi instansseja, eikä maailmaa voisi rakentaa edes ominaisuus- tai relaatiotroopeista.²⁰ Koska kaikki perustavat entiteetit olisivat kvanttikenttiä, ne tulisi sijoittaa johonkin uuteen formaaliin kategoriaan (kategorioihin). Näin myös käsityksemme siitä, mihin kategorioihin *aktuaaliset* ja *mahdolliset* entiteetit kuuluvat – ei pelkästään käsityksemme aktuaalisten entiteettien kategorioista – muuttuisi.²¹

Toiseksi voidaan kysyä, minkälainen parhaan kategoriasysteemin *a priori* oikeutus voisi olla. Miten formaali ontologia voi käytännössä

---

ovat *e*:tä koskevat kategorialliset presuppositiot, ja toisaalta sen perusteella, missä formaaleissa relaatioissa *e* on muihin entiteetteihin (vrt. Keinänen 2005, luku 3.3.3). Tarkastelen kategoriallisia presuppositioita ja formaaleja relaatioita tarkemmin luvussa 3.

²⁰ Kritisoin Campbellin (1990, luvut 6.8–6.9) puhetta ”kenttätroopeista” peiteltyinä kategoriasysteemin uudelleenmäärittelyä; katso Keinänen (2005, s. 305–306).

²¹ Paitsi että joutuisimme tuomaan uuden perustavien entiteettien kategorian, aikaisemmin olettamamme primitiiviset kategoriat (kuten substanssit ja ominaisuustroopit) korvattaisiin todennäköisesti joko johdetuilla kategorioilla (katso huomautus 51) tai näiden kategorioiden entiteetit tulkittaisiin loogisiksi konstruktioiksi primitiivisten kategorioiden entiteeteistä.

edetä puhtaana *a priori* tutkimuksena? Lowe ei anna tähän kysymykseen suoraa vastausta. Siksi on tarkasteltava sitä, miten Lowe itse pyrkii osoittamaan, että entiteetit jakaantuvat tiettyihin kategorioihin. Toisaalta Lowe pyrkii osoittamaan, että hänen edustamansa uusaristoteelisen teorian kilpailijat eivät ole "filosofisesti koherentteja" vaihtoehtoja uusaristoteeliselle teorialle: ne johtavat regressioihin tai vastaaviin ylitsepääsemättömiin vaikeuksiin.²² Näin parhaaksi vaihtoehdoksi jää omaksua uusaristoteelinen teoria. Toisaalta Lowe pyrkii osoittamaan, että jonkin tunnetun ilmiön olemassaolo edellyttää ainakin joidenkin uusaristoteelisen kategoriaskeeman entiteettien (kuten primitiiviset substanssit) olemassaoloa. Ensimmäisen tyypin argumentit riittäisivät onnistuessaan (ja sulkiessaan kilpailevat teoriat pois) uusaristoteelisen skeeman *a priori* oikeutukseen, mutta on epätodennäköistä, että ne onnistuvat. Niihin on mahdollista vastata menestyksekkäästi formuloimalla sekä uusaristoteeliselle teorialle vaihtoehtoinen kategoriasysteemi (kuten trooppikimpputeoria) että siihen liittyvät käsitykset (esimerkiksi entiteettien identifiointia koskevat käsitykset) tarpeeksi huolellisesti.²³ Toisen tyypin argumentit eivät taas riitä oikeuttamaan uusaristoteelista kategoriasysteemiä aistikokemuksestamme riippumatta eli *a priori*: tietomme esimerkiksi ajasta tai muutoksesta näyttää edellyttävän ainakin joitain aistikokemuksia. Jos päädyimme kontinuanttien substanssien olemassaoloon ajan tai muutoksen olemassaolon perusteella, oikeutamme ajatuksen substanssien olemassaolosta *a posteriori*. Saattaa myös olla niin, että toisen tyypin argumentit, mikäli ne ajatellaan esimerkiksi argumenteiksi primitiivisten substanssien puolesta, jo edellyttävät uusaristoteeliselle teorialle vaihtoehtoisten käsitysten (kuten trooppiteorioiden) sulkemista pois.

Näin ollen Lowen ajatus formaalista ontologiasta matematiikan kaltaisena *a priori* tieteenä ei ole hyvin perusteltu. Pikemmin näyttää

---

²² Katso erityisesti Lowe (1998, s. 203 jatk.). Voimme Rodriguez-Pereyran (2002, s. 200) tavoin puhua kategoriasysteemin "filosofisesta koherenssista", kun tarkoitamme systeemin loogista koherenssia ja kykyä välttää ilmeisiä filosofisia vaikeuksia ja anomalioita.

²³ Voidaan esimerkiksi argumentoida, että Lowen (1998, s. 205–209) argumentti trooppikimpputeorioita vastaan epäonnistuu, koska Lowe jättää huomiotta trooppiteorioiden kannalta tyydyttävän näkemyksen trooppien identifioinnista (ks. Keinänen 2005, s. 289–291).

siltä, että empiirisen tutkimuksen tulokset vaikuttavat parhaan kategoriasysteemin valintaan ja että parhaan kategoriasysteemin valinta oikeutetaan *a posteriori* perustein.²⁴ Tästä huolimatta voidaan väittää, että Lowe tuo esiin käyttökelpoisia tapoja selvittää entiteettien kategorioita. Ensinnäkin on tärkeää selvittää käyttämämme keskeisten ontologisten käsitteiden (kuten objekti, ominaisuus, identiteettiheito) sisältöä. Tältä pohjalta saatamme päätyä siihen, että arkipuhe ”objekteista” ja siihen liittyvät käsitykset edellyttävät objektien käsittämistä esimerkiksi Lowen esittämän kaltaisina substansseina. Toiseksi on edelleen mahdollista tiettyjen ilmeisten todellisuuden piirteiden (kuten ajan tai muutoksen) olemassaolosta päätellä tiettyjen kategorioiden entiteettien (kuten substanssien) olemassaolo. Voimme myös pyrkiä laajemmin argumentoimaan, että empiiriset käsityksemme todellisuudesta edellyttävät tietyn kategoriasysteemin (esimerkiksi Lowen esittämän uusaristoteelisen systeemin) omaksumista.

Tärkeät ontologiset käsiteanalyysit ovat kuitenkin perusluonteeltaan *ekspliktiivisia*. Kun esimerkiksi ontologit puhuvat ”objekteista”, he eivät suoraan erittele ”terveen järjen käsityksiä”, vaan pikemmin *eksplikoivat* arkipuhetta konkreettisista olioista pitäen silmällä objekteihin ontologian traditiossa liitettyjä peruspiirteitä (episteeminen primäärisyys, identifioitavuus, laskettavuus, ontologinen riippumattomuus, tietty sijainti aika-avaruudessa, ajallinen jatkuvuus ilman ajallisia osia, ominaisuuksien kantaminen jne.) (ks. luku 3). Teesi, jonka mukaan kaikki tai edes osa näistä peruspiirteistä ovat nimenomaan ”arkiontologian” olettamien olioiden piirteitä, on sisällöllinen väite, jonka totuutta ei voi päätellä pelkän käsiteanalyysin avulla. Konkreettisia olioita koskevat taustaoletuksemme vaikuttavat tapaamme eksplikoida puhettamme konkreettisista olioista. Ei ole kovin selvää, mitkä formaalit piirteet paras eksplikaatiomme liittää konkreettisiin olioihin.²⁵

²⁴ Parhaan kategoriasysteemin valitsemisessa tarvitaan vetoamista *joihinkin* kokemusperäisiin käsityksiimme todellisuudesta. Nämä voivat olla tieteellisiä tai arkikokemukseen perustuvia käsityksiä.

²⁵ Samoin kysymys siitä, mitkä yllä esitetyistä objektien peruspiirteistä ovat todella objektien *formaaleja peruspiirteitä* ja mitkä olioihin liitettyjä muita piirteitä, on formaalissa ontologiassa erikseen tutkittava seikka. Voidaan esimerkiksi kysyä, liittääkö Lowe objektien formaaleihin peruspiirteisiin episteemisiä määreitä (episteemistä puhetta entiteettien identifioinnin järjestyksestä)

Myös argumentit, joiden avulla jonkin tunnetun ilmiön (esimerkiksi muutoksen) olemassaolosta voidaan päätellä jonkin kategorian entiteettien (kuten substanssien) olemassaolo, joutuvat tekemään oletuksia maailman yleisestä rakenteesta. Näiden oletusten avulla (vähintään implisiittisesti) kategorisoimme tutkittavaa ilmiötä. Esimerkiksi voidaan ottaa Lowen (1998, s. 124) argumentti ajan ja muutosten olemassaolosta kontinuanttien substanssien olemassaoloon ja hänen argumentissaan käyttämät premissit [2] ja [3]:

- [1]: [t]ime necessarily involves change.
- [2]: [a] change can only occur if there is something which persists through that change.
- [3]: [i]f there were nothing whose persistence was ungrounded, then everything's persistence would have to depend upon a succession of changes.

Premissin [2] mukaan jokin muutos edellyttää sen suhteen ajallisesti jatkuvan entiteetin olemassaoloa. Premissin [3] avulla Lowe pyrkii osoittamaan, että jos jollain aikavälillä ei ole olemassa *kontinuantteja* (eli *endurantteja*) objekteja (objekteja, joiden ajallisesti jatkuva olemassaolo on "perustamatonta"), ei voi myöskään olla muutosta: muutoksia voi viime kädessä olla vain, jos on *jotain kaikkien muutoksien suhteen* jatkuvasti olemassaolevaa.²⁶ Prosessiontologian kannattajan on luontevaa kiistää [2] ja väittää, että on olemassa "perustamatonta muutosta" (prosessin jatkuvaa "kehittymistä"), joka ei enää edellytä minkään kyseisen muutoksen suhteen jatkuvan entiteetin olemassaoloa; pikemmin ajallisesti jatkuvat prosessit konstituivat ajallisesti jatkuvat entiteetit. Vaikka prosessi jakaantuukin toisistaan erillisiin ajallisiin osiin, nämä ajalliset osat voidaan ajatella toisistaan eksistentiaalisesti riippuviksi, jolloin "jatkuvan ja kaikenkattavan muutoksen" olemassaolosta ei myöskään seuraa sitä, että kaikki prosessit voisivat olla syntyneet tyhjästä esimerkiksi 5 minuuttia aikaisemmin.²⁷

---

määritellesään monien entiteettien ontologisen riippuvuuden identiteettiriippuvuutena (Lowe 1998, luku 6).

²⁶ Lowe (1998, s. 125) johtaa [3]:n avulla päättymättömän regression, jos oletamme, että minkään entiteetin ajallinen jatkuvuus ei ole perustamatonta.

²⁷ Vertaa Lowe (1998, s. 122–123).

Vaikka on karkeasti ajatellen melko kiistatonta, että on olemassa sekä muutosta että muutoksen suhteen jatkuvia entiteettejä, Lowen argumentti ei pysty osoittamaan, että jotkin ajallisesti jatkuvat entiteetit ovat *kontinuantteja objekteja*.²⁸ Pikemmin hänen argumenttinsa nojaa ("terveen järjen") jyrkkään erotteluun muutoksien ja toisaalta muutoksien suhteen jatkuvien entiteettien välillä, jota prosessiontologin ei tarvitse hyväksyä: Lowen argumentti kategorisoi tutkittavaa ilmiötä kyseisen erottelun avulla ja sulkee prosessiontologioiden esittämän vaihtoehdon pois.

Lowe esittää kolmen tyyppisiä strategioita kategoriaerottelujen oikeuttamiseksi, joita hän ei selväpiirteisesti erota toisistaan. Ensinnäkin hänen virallisen kantansa mukaan formaali ontologia on matematiikan kaltainen *a priori* tiede ja kategoriaerotteluilla on *a priori* oikeutus. Hän ei esitä riittäviä perusteita tämän kannan puolesta eikä myöskään selkeitä esimerkkejä siitä, miten metafysiikka voisi edetä puhtaana *a priori* tutkimuksena. Toiseksi hän tuo esiin ontologiset käsitteanalyysit ja tavanomaisten käsityksiemme (tieteellisten ja arkikäsitteiden) olettamien kategorioiden selvittämisen ja kolmanneksi tiettyjen todellisuuden ilmiöiden olemassaolon edellytyksenä olevien kategorioiden selvittämisen. Lowen ehkä parhaat argumentit uusaristoteelisen kategoriasysteemin puolesta on luontevinta tulkita kahden viimeksi mainitun strategian käyttämiseksi.²⁹ Näiden argumenttien todistusvoimaa (ehdollisina argumentteina) rajoittaa se, että ne todennäköisesti jo olettavat uusaristoteelisen kategoriasysteemin tapoja liittää entiteetteihin formaaleja piirteitä (olettamiemme entiteettien kategoriapiirteiden eksplikaatiot) tai kategorisoida tutkittavia ilmiöitä (argumentit ilmiöiden olemassaolosta tietyn kategorian entiteettien olemassaoloon).

3. Revisionaarinen metafysiikka

---

²⁸ Lowe (1998, luku 5) esittää myös toisen argumentin kontinuanttien puolesta, jota en tässä käsittele.

²⁹ Sen lisäksi, että Lowen mukaan aika ja muutos edellyttävät substanssien olemassaoloa, Lowe (1998, luvut 2–6) vaiheittain eksplikoi puhetta tavallisista objekteista ja päätyi identifioimaan tavalliset objektit ja (uusaristoteelisen kategoriaskeeman oletamat) substanssit.

Metafysiikan keskeisin ala on *formaali ontologia*, jonka tutkimuskohteena ovat entiteettien kategoriat. On olemassa selkeitä perusteita kategoriakäsitteen *vahvan tulkinnan* puolesta. Vahvan tulkinnan mukaan kategoriat ovat entiteettien yleisimpiä lajeja, joiden jäseniä yhdistävät tietyt *formaalit peruspiirteet* (tietyn kategorian entiteeteillä voi olla myös yhteisiä ei-formaaleja piirteitä). Vahva tulkinta kertoo, miten kategoriat eroavat muista entiteettilajeista: tyypillisesti muiden entiteettilajien kuin kategorioiden jäseniä yhdistävät jotkin *ei-formaalit piirteet*. Toisaalta vahva tulkinta myös selittää, miksi entiteetit välttämättä jakaantuvat (joihinkin) kategorioihin: kullakin entiteetillä *e* on välttämättä oltava jotkin formaalit peruspiirteet. Täytyy olla esimerkiksi selkeästi määriteltyä, miten *e* esiintyy ja voi esiintyä maailman rakenneosasena.³⁰ Jos puhumme joistain entiteeteistä, meidän on voitava määrittää niiden formaalit piirteet ja kategoriat, joihin ne kuuluvat.

Kategoriakäsitteen vahva tulkinta edellyttää entiteettien formaalien peruspiirteiden tarkempaa määrittämistä ja rajankäyntiä entiteettien formaalien ja ei-formaalien piirteiden välillä. Tulen alla esittämään, että toisaalta *yleiset kategorialliset presuppositiot* ja toisaalta entiteettien väliset *formaalit relaatiot* määrittävät entiteettien formaalit peruspiirteet. Tarkempi käsitys kummistakin voidaan kuitenkin antaa ainoastaan esimerkkien avulla. Alla esittämäni käsitys formaaleista relaatioista *perustamattomina sisäisinä relaatioina* tulee tietyiltä merkittäviltä kohdin poikkeamaan esimerkiksi Lowen (2006, luku 3) formaaleista relaatioista esittämistä käsityksistä.

Tulen myös esittämään Lowen käsityksistä poikkeavan käsityksen *kategoriaerottelujen oikeuttamisesta*. Tämä käsitys edellyttää erottelua toisaalta *deskriptiivisen* ja toisaalta *revisionaarisen metafysiikan* välillä.³¹ *De-*

³⁰ Täytyy olla selkeästi määriteltyä, missä mereologisissa relaatioissa entiteetti on muihin entiteetteihin. Samoin täytyy olla selkeästi määriteltyä, mistä entiteeteistä annettu entiteetti on eksistentiaalisesti riippuvainen ja minkä entiteettien olemassaolon kyseisen entiteetin olemassaolo sulkee pois; katso formaalien relaatioiden lista tässä kappaleessa.

³¹ Erottelu deskriptiivisen ja revisionaarisen metafysiikan välillä on peräisin Strawsonilta (1959). Tämän erottelun ovat nostaneet esiin viimeaikaisessa keskustelussa muun muassa Simons (1998a, b) ja Maurin (2002). Yleinen erottelu deskriptiivisen ja revisionaarisen metafysiikan välillä ei edellytä sitoutumista Strawsonin ajatukseen, jonka mukaan *deskriptiivinen metafysiikka* paljastaisi kaiken maailmaa koskevan tiedon (tai korkeamman kognition)

skriptiivinen metafysiikka tutkii ja pyrkii eksplikoimaan jonkin todellisuutta koskevan käsityksemme (esim. arkikäsityksen tai tieteellisen teorian) olettamien entiteettien formaaleja peruspiirteitä. Tämän pohjalta *deskriptiivinen metafysiikka* jakaa kyseiset entiteetit eri kategorioihin. Tällainen entiteettien jakaminen kategorioihin on riippuvaista entiteettien formaaleja piirteitä koskevista taustaoletuksistamme. Emme välttämättä kykene esimerkiksi pelkkiä arkikäsityksiä ja niitä eksplikoivien kategoriasysteemien ominaisuuksia tutkimalla päättämään, mikä esitetyistä kategoriasysteemeistä on paras arkikäsitysten eksplikaatio. Deskriptiivinen metafysiikka tyytyy selvittämään (tiettyjen entiteettien formaaleja piirteitä koskevien taustaoletusten valossa) jonkin maailmaa koskevan käsityksemme olettamien entiteettien kategorioita eikä ota kantaa siihen, jakaantuvatko meistä riippumattoman todellisuuden rakenneosat näihin kategorioihin.

Sen sijaan *revisionaarinen metafysiikka* pyrkii antamaan käsityksen siitä, mihin eri kategorioihin kaikki meistä riippumattoman todellisuuden entiteetit jakaantuvat. Lähtökohtana voivat olla jotkin deskriptiivisessä metafysiikassa annetut käsitykset entiteettien jakaantumisesta eri kategorioihin, mutta koska kategoriaerottelut ovat hypoteettisia, revisionaarissa metafysiikassa on oltava valmis sekä hylkäämään deskriptiivisen metafysiikan kategorioita että tuomaan kokonaan uusia kategorioita. Koska revisionaarissa metafysiikassa pyritään selvittämään kaikki entiteettien kategoriat, revisionaarisen metafysiikan on pyrittävä ennen kaikkea selvittämään, mihin kategorioihin *perustavat entiteetit* (entiteetit, jotka eivät rakennu muista entiteeteistä tai muun tyyppisistä entiteeteistä) kuuluvat. Revisionaarinen metafysiikka esittää hypoteesin kategorioista, joihin *kategoriallisesti yksinkertaiset entiteetit* jakaantuvat eli pyrkii selvittämään perustavien entiteettien kategoriat. Samoin hän pyrkii selvittämään mahdolliset muut primitiiviset kategoriat.³² Annettujen

---

edellytyksenä olevia kategorioita ja *revisionaarinen metafysiikka* pystyy ainoastaan tekemään joitain pienimuotoisia korjauksia deskriptiivisen metafysiikan kategoriaerotteluihin. Sen sijaan voimme omaksua jälkimmäisten kirjoittajien kannattaman ajatuksen, jonka mukaan nimenomaan *revisionaarinen metafysiikka* pyrkii selvittämään kategoriat, joihin kaikki meistä riippumattomat entiteetit jakaantuvat; katso myös Keinänen (2005, luku 2.3.3).

³² Jonkin kategorian C entiteetit ovat *kategoriallisesti yksinkertaisia*, jos ja vain jos jokainen C :n entiteetti e toteuttaa seuraavat ehdot: joko 1) e on yksinkertainen

kategorioiden pitää olla spesifioitu noudattaen selkeitä formaalin ontologian periaatteita. Toiseksi meidän on voitava sijoittaa parhaiden *a posteriori* käsitysten mukaiset perustavat entiteetit (esim. mikropartikkelit) kyseisiin perustavien entiteettien kategorioihin. Kolmanneksi kaikki olemassaolevat entiteetit on voitava rakentaa oletettujen primitiivisten kategorioiden entiteettien avulla. Ennen kuin teen selkoa siitä, miten voimme valita parhaan kategoriasysteemin, esittelen tarkemmin, mitä ovat sekä deskriptiivisen että revisionaarisen metafysiikan tutkimat entiteettien formaalit piirteet.

Tietyn kategorian entiteettien formaaleja peruspiirteitä määrittävät ensinnäkin entiteettejä koskevat *yleiset kategorialliset presuppositiot* ja toiseksi *formaalit relaatiot*, joissa tietyn kategorian entiteetit ovat muihin entiteetteihin. Esimerkiksi (mahdollisesta) ontologisesta kategoriasta voimme ottaa *substanssit*, joihin voidaan liittää ainakin seuraavat formaalit piirteet – en tässä yhteydessä ota kantaa siihen, muodostavatko näin määritellyt substanssit todellisuuden entiteettien kategorian:³³

- [a]: konkreettisuus
- [b]: partikulaarisuus
- [c]: identifioitavuus
- [d]: laskettavuus
- [e]: ontologinen riippumattomuus
- [f]: kontinuanttina oleminen
- [g]: ominaisuuksien kantaminen

Substanssien kategoriaan liitetyt yleiset kategorialliset presuppositiot määrittävät piirteet [a]–[d]. Näin ollen substanssit ovat *konkreettisia* eli ajallis-avaruudellisia. Toiseksi substanssit ovat *partikulaareja* eli vain yksittäisinä olevia maailman rakenneosia. Ajallis-avaruudellisena entiteettinä substanssilla on tietty ajallis-avaruudellinen sijainti. Kolmanneksi substansseilla on hyvinmääritetyt identiteettiehdot: on hyvinmääriteltä, onko jokin tietty substanssi identtinen jonkin toisen substanssin

---

eli e :llä ei ole aitoja osia tai 2) kaikki e :n aidot osat ovat muita kategoriaan C kuuluvia entiteettejä. Entiteettien kategoria C on primitiivinen, jos ja vain jos C ei ole johdettu, katso huomautus 51.

³³ Lowen (1998) lisäksi tämän tyyppisiä formaaleja piirteitä substansseihin liittää muun muassa Simons (1998a).

kanssa. Neljänneksi substanssit ovat laskettavia ja on hyvinmääriteltyä, montako substanssia on esimerkiksi jossain tietyssä paikassa.

Voimme kieltää jokaisen piirteistä [a]–[d] ja saamme uuden kategoriallisen peruspiirteen. Näin voimme ainakin periaatteessa määritellä mahdollisia entiteettien kategorioita yhdistelemällä piirteitä [a]–[d] ja niiden *kontradiktoria vastakohtia*.³⁴ Toisaalta substanssien lisäksi monet (mahdolliset) entiteettien kategoriat toteuttavat piirteet [a]–[d]: esimerkiksi kaikki trooppikimpputeoreetikot antavat troopeille nämä piirteet. Yleisemmin hyvin erilaisten *nominalististen* kategoriasysteemien perustavat entiteetit toteuttavat presuppositiot [a]–[d].³⁵

Sen sijaan *formaalit relaatiot*, joissa substanssit ovat muihin entiteetteihin, määrittävät substanssien piirteet [e]–[g]. *Formaaleista relaatioista* on esitetty jonkin verran toisistaan poikkeavia käsityksiä, mutta tyydyn tässä esittämään yhden mielestäni perustellun näkemyksen. Formaali relaatiot kertovat ennen kaikkea sen, miten annettu entiteetti *e esiintyy* maailman rakenneosana ja myös sen, miten *e voi esiintyä* maailman rakenneosana. Niinpä jos entiteetti *e* on olemassa, meidän täytyy voida myös määrittää, missä formaaleissa relaatioissa *e* on muihin entiteetteihin. Tämä antaa *yhden tärkeän perusteen* väittää, että formaalit relaatiot eivät ole mitään entiteettejä, vaan että entiteettien pelkästä olemassalosta seuraa, missä formaaleissa relaatioissa ne ovat.³⁶ On ainakin seuraavan tyyppisiä formaaleja relaatioita:

- [1]: Identiteetti ja erillisuus
- [2]: Mereologiset relaatiot
- [3]: Ontologiset riippuvuusrelaatiot
- [4]: Kombinatoriset relaatiot

Mitkä tahansa kaksi entiteettiä ovat toisiinsa nähden erillisiä. *Mereologiset relaatiot* (esim. *x* on *y*:n aito osa, *x* ja *y* mereologisesti leikkaavat, jne.)

³⁴ Voimme ehkä kirjoittaa abstraktisuus = ei-konkreettisuus, universaalisuus = ei-partikulaarisuus, vaikka nämä samaistukset eivät ole ongelmattomia.

³⁵ Trooppien lisäksi nominalististen systeemien tuomia perustavia entiteettejä ovat muun muassa prosessit ja okkurentit (eli perdurantit) partikulaarit.

³⁶ Toinen tärkeä peruste on se, että formaalissa relaatioissa olevien entiteettien olemassaolo välttämättä implikoi, että kyseinen formaali relaatio vallitsee siinä olevien entiteettien välillä eli formaalit relaatiot ovat *perustamattomia* (eli *strikteja*) *sisäisiä relaatioita*; katso myös Keinänen (2005, luku 3.3.2).

määrittävät sen, miten entiteetti *e de facto* muodostaa kompleksisia entiteettejä, mikäli *e* ylipäänsä on minkään kompleksisen entiteetin osa. Jos *e* on kompleksinen entiteetti (eli *e*llä on aitoja osia), mereologiset relaatiot määrittävät *e*:n suhteen sen aitoihin osiin ja toisiin kompleksisiin entiteetteihin.³⁷

Ontologiset riippuvuusrelaatiot (esim. rigidi ja geneerinen eksistentiaalinen riippuvuus)³⁸ ja *kombinatoriset relaatiot* (esim. poissulkevuus) määrittävät, miten entiteetti *e* voi esiintyä maailman rakenneosasena: täytyykö *e*:n välttämättä esiintyä joidenkin toisten entiteettien seurassa tai jonkin kompleksisen entiteetin rakenneosasena, sulkeeko *e*:n olemassaolo pois jonkin toisen entiteetin olemassaolon.³⁹ Tyyppien [3] ja [4] formaalit relaatiot ovat luonteeltaan modaalisia, ja viimeistään näiden relaatioiden tuominen tekee *metafysisistä modaliteeteistä* ontologisen kategoriasysteemin rakentamisen kannalta välttämättömiä käsitteitä.⁴⁰

Substanssit täyttävät pressuppositiot [a]–[d] (ne ovat ”tavallisia partikulaareja”), ja tämän lisäksi ne ovat ontologisesti riippumattomia entiteettejä. Ehkä onnistunein tapa eksplikoida substanssien riippumattomuutta on sanoa, että substanssit ovat *vahvasti riippumattomia partikulaareja*: substanssi ei ole rigidisti riippuvainen mistään sellaisesta partikulaarista, joka ei ole sen aito tai epäaito osa.⁴¹ Tämä luonnehdinta

³⁷ Mereologiasta ja mereologisista relaatioista katso Varzi (2003).

³⁸ Puhun jatkossa *rigidistä* ja *geneerisestä eksistentiaalisesta riippuvuudesta* Simonsin (1987) esittämien määritelmien mukaisesti, katso myös Keinänen (2005, s. 40 jatk.). Näin esimerkiksi lajin P entiteetit ovat *vahvasti geneerisesti riippuvaisia* lajin R entiteeteistä, jos seuraava ehto pätee:

$$\text{SGD } (P(x), R(y)) \equiv \Box \forall x \Box (Px \rightarrow \Box (E!x \rightarrow \exists y (Ry \wedge \neg(y \leq x)))) \wedge \\ \Diamond \exists x Px \wedge \neg \Box \forall x Rx,$$

jossa $\leq$ on osa-kokonaisuusrelaatio. Vahvan rigidin riippuvuuden ”SRD(*e*,*f*)” määritelmä esitetään huomautuksessa 41.

³⁹ Esimerkiksi jos *e* on massatrooppi, *e*:n olemassaolo voi sulkea pois toisen samassa lokaatiossa olevan massatroopin olemassaolon.

⁴⁰ Tosin vasta *täysin erillisten entiteettien* (eli entiteettien, joilla ei ole yhteisiä osia) väliset eksistentiaaliset riippuvuudet ja kombinatoriset relaatiot tuovat monien filosofien (kuten Campbell 1990) ongelmallisiksi katsomia välttämättömiä yhteyksiä entiteettien välille.

⁴¹ Substanssit eivät ole *vahvasti rigidisti riippuvaisia* mistään toisista partikulaareista, eli jos *e* on substanssi ja *f* on jokin toinen partikulaari, $\text{SRD}(e, f) \equiv \neg(\Box E!f) \wedge \Box ((E!e \rightarrow E!f) \wedge \neg(f \leq e))$ ei päde.

sallii ensinnäkin sen, että substansseilla on joitain toisia partikulaareja (muuta substansseja tai esim. trooppeja) välttämättöminä osinaan. Toisaalta se sallii, että substanssit ovat (heikosti tai vahvasti) geneerisesti riippuvaisia joidenkin muiden kategorioiden entiteeteistä tai entiteeteistä, jotka konstituivat aika-avaruuden, jossa substanssi on.

Ontologisen riippumattomuuden lisäksi on luontevaa väittää, että *substanssit* ovat *kontinuantteja*: ne ovat ajallisesti jatkuvia entiteettejä, jotka eivät voi jakaantua ajallisiin osiin. Ajatusta substansseista kontinuantteina on tosin erikseen puolustettava, koska monet ontologit kiistävät sen, että kontinuantteilla substansseilla voisi olla *kontraarisia intrinsisiä piirteitä* eri ajanhetkinä.⁴² Lopulta substanssit ovat ominaisuuksien kantajia. Substansseilla on useita (kontingentteja tai välttämättömiä) intrinsisiä piirteitä. Monet ontologit olettavat ominaisuusuniversaaleja tai -trooppeja, joita substanssit instantioivat, determinoimaan substanssien intrinsisiä piirteitä. Tällöin substanssin ja sen ominaisuuksien välinen suhde (eli *onttinen predikaatio*) on luontevinta analysoida substanssin ja sen ominaisuuksien välisten formaalien relaatioiden avulla.⁴³

Kun olemme määrittäneet substanssien ja muihin kategorioihin kuuluvien entiteettien väliset formaalit relaatiot, olemme myös määrittäneet substanssien formaalit piirteet jossain tietyssä kategoriasysteemissä. Samaan tapaan voimme tuoda muita formaaleja kategorioita kuten *ominaisuustroopit* määrittämällä tähän kategoriaan liittyvät kategorialliset presuppositiot sekä tämän kategorian entiteettien ja kaikkien muiden entiteettien väliset formaalit relaatiot. On tärkeä huomata, että tietyt formaalit kategoriapiirteet eivät sinänsä riitä määrittelemään entiteettien kategorialaa, vaan määritelläksemme kategorian meidän on aina pystyttävä määrittämään kyseisen kategorian entiteettien ja kaikkien muiden entiteettien väliset formaalit relaatiot. Näin vaikka esimerkiksi substanssit toteuttavat kategoriapiirteet [a]–[g] tietyissä syste-

⁴² Katso esimerkiksi Lewis (1986, s. 202–204).

⁴³ Onttisen predikaation analyysissä käytettyjä formaaleja relaatioita ovat ennen kaikkea mereologinen osa-kokonaisuusrelaatio ja rigidi eksistentiaalinen riippuvuus.

meissä, toisissa kategoriasysteemeissä ominaisuustroopeilla voi olla täsmälleen samat piirteet.⁴⁴

Substanssien kategoria on tyypillinen *deskriptiivisen metafysiikan* kategoria (Simons 1998a). Substanssien kategoria tuodaan formaalissa ontologiassa *eksplikoimaan* puhetta "objekteista" tai "tavallisista yksilöolioista" (kivet, ihmiset, atomit, mikropartikkelit) jonkin tietyn kategorian entiteetteinä. Entiteettien kategorian määrittää (kategoriallisten presuppositioiden lisäksi) kyseisen kategorian entiteettien ja kaikkien muiden entiteettien väliset formaalit relaatiot. Näin meidän on kategoriaita selvitetessä pyrittävä jakamaan *kaikki oletetut entiteetit* eri kategorioihin. Substanssien kohdalla meidän on määritettävä niiden suhde kaikkiin muihin tarkasteltavan arkiontologian oletamiin entiteetteihin (kuten ominaisuudet, aksidenssit ja prosessit). Yllä esitetty substanssien kategoria ei välttämättä anna ainoaa hyväksyttävää tapaa spesifioida "tavallisten yksilöolioiden" formaaleja kategoriapiirteitä, vaan saattaa olla joitain tästä poikkeavia hyväksyttäviä tapoja.⁴⁵

Koska millekään *deskriptiivisen metafysiikan* kategoriasysteemille ei voi antaa *a priori* oikeutusta meistä riippumatonta todellisuutta jäsentävänä kategoriasysteeminä⁴⁶, *revisionaarisisessa metafysiikassa* on oltava valmis hylkäämään deskriptiivisen metafysiikan kategoriaerottelut ja tuomaan kokonaan uusia entiteettien kategorioita. Käytännössä revisionaarisen systeemin rakentamisen käynnistää tarve ratkaista jokin keskeinen metafysiikan ongelma tyydyttävällä tavalla tai paremmin kuin missään deskriptiivisessä systeemissä. Esimerkkejä tällaisista ongelmista ovat universaalien ongelma tai kysymykset substanssien ja niiden ominai-

⁴⁴ Campbellin (1990) postuloimat ominaisuustroopit toteuttavat kaikki nämä piirteet paitsi piirteen [f].

⁴⁵ Esimerkiksi Johanna Seibtin (2004) mukaan tavalliset yksilöoliot *ovat* eilaskettavien prosessityyppisten entiteettien aggregaatteja ja kompleksisia prosesseja. Seibt pyrkii substansseja olettavista kategoriasysteemeistä radikaalisti poikkeavalla tavalla eksplikoimaan tavallisten yksilöolioiden formaaleja peruspiirteitä ja rakentamaan suoraa revisionaarista käsitystä yksilöolioiden luonteesta. Ei ole täysin selvää, miten substanssien kannattaja voi parhaiten vastata tällaisiin radikaaleihin käsityksiin yksilöolioista.

⁴⁶ Sen sijaan saattaa olla *a priori* oikeutettua väittää, että jokin deskriptiivinen metafysiikka eksplikoi esimerkiksi jonkin rajatun arkikäsitteen olettamien entiteettien formaaleja kategoriapiirteitä suhteessa joihinkin yleisiin taustaoleuksiin.

suuksien välisestä suhteesta, kausaalisten prosessien luonteesta tai substanssien ja prosessien välisestä suhteesta. Antaessaan vastauksen metafysiikan kysymyksiin (kuten yllä luetellut ongelmat) *deskriptiivisen metafysiikan* systeemit synnyttävät usein uusia ongelmia. Ensinnäkin tällaisten kategoriasysteemien voidaan väittää sisältävän päällekkäisiä postulaatioita: jos esimerkiksi kategorisoimme substanssit ja prosessit (tai substanssit ja ominaisuudet) mereologisesti erillisinä eri kategorioiden entiteetteinä (kuten joissain deskriptiivisissä systeemeissä), voidaan kysyä, pyrimmekö kategorisoimaan jotkin yksittäiset ilmiöt kahdentyyppisten entiteettien avulla. Toiseksi jotkin deskriptiivisten kategoriasysteemien perustavat entiteetit (kuten substanssit) ovat keskeisessä roolissa arkipäiväisessä todellisuuden hahmottamisessa, mutta voimme joko formaalin ontologian tarkastelujen tai *a posteriori* tutkimuksen perusteella kiistää tällaisten entiteettien aseman perustavien entiteettien kategoriana.⁴⁷ Kolmanneksi deskriptiiviset systeemit saattavat tuoda entiteettejä, joilla on helposti määriteltävä rooli todellisuuden käsitteellisessä hahmottamisessa, mutta joiden suhde muiden kategorioiden entiteetteihin jää epämääräiseksi. Lajiuniversaalit muodostavat todennäköisen esimerkin tällaisista entiteeteistä.⁴⁸

Revisionaarisessa metafysiikassa pyritään sekä ratkaisemaan yllä esitetyt metafysiset ongelmat että korvaamaan tai selittämään pois ongelmia synnyttävät postulaatiot (kuten lajiuniversaalit tai primitiiviset substanssit). Ratkaistakseen metafysisen ongelman tai joukon ongelmia (esimerkiksi kaksi ensimmäistä yllä mainituista ongelmista) revisionaarinen metafysiikka esittää aluksi hypoteesin maailman kategoriallisesta

---

⁴⁷ Simons (1998a) pyrkii esittämään sekä formaaliontologisia että empiirisiin huomioihin nojaavia perusteita primitiivisten substanssien olettamista vastaan. Seibt (2004) esittää lähinnä yleisiä formaaliontologisia perusteita substansseja vastaan.

⁴⁸ Esimerkiksi Lowen (1998) mukaan substantiaaliset lajiuniversaalit määrittävät sekä instanssiensa identiteettiehdot että sortaaliset jatkuvuusehdot. Kuitenkin lajiuniversaalien suhde substansseihin ja niiden mahdollisiin välttämättömiin ominaisuuksiin jää epäselväksi. On epäselvää, miksi lajiuniversaaleja tarvitaan substanssien ja/tai niille välttämättömien ominaisuustrooppien lisäksi. Ja miksi lajiuniversaaleja tarvitaan liittämään yksinkertaisemmat oliot kompleksiseksi olioksi? Samantyyppistä kritiikkiä voidaan esittää Brian Ellisin (2001) postuloimia lajiuniversaaleja vastaan.

rakenteesta. Esimerkiksi hän voi väittää, että kaikki perustavat entiteetit ovat ominaisuus- ja relaatiotrooppeja, joilla on tietyt tarkemmin määritetyt formaalit piirteet. Näiden perustavien entiteettien avulla hän pyrkii sitten konstruoimaan kaikki muut entiteetit (ks. alla). Samalla revisionaarinen metafysiikka pyrkii kategoriasysteeminsä yhteydessä ratkaisemaan jäljelle jääneet keskeiset ongelmat. Valittujen perustavien entiteettien tulee olla sellaisia, että kykenemme ratkaisemaan kyseiset ongelmat: esimerkiksi jos kaikki perustavat entiteetit ovat ominaisuus- ja relaatiotrooppeja, meidän on voitava ominaisuus- ja relaatiotrooppien avulla muodostaa käsitys substanssien ja prosessien välisestä suhteesta.⁴⁹

Revisionaarinen metafysiikka esittää hypoteesin kaikista entiteettien *primitiivisistä kategorioista* (eli perustavien entiteettien kategorioista ja mahdollisista kompleksisten entiteettien primitiivisistä kategorioista).⁵⁰ Samalla hän pyrkii selvittämään, mitkä entiteetit kuuluvat *primitiivisiin kategorioihin*, mitkä ovat *johdettujen kategorioiden* jäseniä ja mitkä oletetut entiteetit ainoastaan *loogisia konstruktioita*.⁵¹ Väite entiteettien jakaantumisesta tiettyihin primitiivisiin kategorioihin on *formaalin ontologian hypoteesi*. Koska primitiivisten kategorioiden yhteydessä on annettava *kaikki entiteettien primitiiviset kategoriat* (siis myös kategoriat, joihin kaikki perustavat entiteetit kuuluvat), tämä hypoteesi on luonteeltaan spekulatiivinen. Koska hypoteesi koskee entiteettien yleisiä formaaleja piirteitä, se ei ole yhtä altis kumoamiselle kuin tavalliset empiiriset hypoteesit,

⁴⁹ Kategoriasysteemiin voidaan liittää myös *käsitteellisiä lisävälineitä* ratkaista metafysisiä ongelmia tai antaa osittaisia vastauksia metafysisiin ongelmiin. Esimerkiksi *konseptualistinen nominalisti* pyrkii perustamaan olioiden kuulumisen samaan luonnolliseen lajiin meistä riippumattomien olioiden ja niiden piirteiden avulla, mutta hän identifioi "lajiuniversaalit" (lajiuniversaaleina pitämämme entiteetit) tietyt ehdot täyttävien sortaalikäsitteiden kanssa.

⁵⁰ Monissa kategoriasysteemeissä kaikki *primitiivisten kategorioiden* entiteetit ovat myös *kategoriallisesti yksinkertaisia* (tai jopa yksinkertaisia), mutta joissain systeemeissä tuodaan primitiivisiä kategorioita, joiden jäseninä on kompleksisia entiteettejä (esimerkiksi asiointilat).

⁵¹ Kategorian K entiteetit muodostavat *johdetun kategorian*, jos 1) K:n entiteetit ovat muihin kategorioihin kuuluvien yksinkertaisempien entiteettien aggregaatteja ja 2) on olemassa jotkin metafysisesti välttämättömät periaatteet, joiden nojalla kyseiset yksinkertaisemmat entiteetit välttämättä muodostavat kategorian K entiteettejä. *Loogisista konstruktioista* huomautuksessa 54.

joilla on yksityiskohtaisempi faktuaalinen sisältö (Simons 1998b, s. 379; Maurin 2002, s. 29–30, 35). On järkevä asettaa *formaaleja ehtoja*, jotka jokaisen revisionaarisen metafysiikan systeemin (maailman kategoriallisesta rakenteesta esitetyn hypoteesin) tulisi täyttää. Tavanomaisten kategoriasysteemin rakentamista koskevien periaatteiden⁵² lisäksi on ainakin järkevä vaatia, että entiteetin kuuluminen kuhunkin kategoriaan määrittyy viime kädessä kategoriallisten presuppositioiden sekä entiteetin ja muiden entiteettien välisten formaalien relaatioiden avulla.⁵³

Lopulta meidän on pyrittävä oikeuttamaan tehty hypoteesi maailman rakenteesta. Koska voimme todennäköisesti muodostaa monta eri vaihtoehtoista revisionaarisen metafysiikan kategoriasysteemiä, jotka täyttävät tällaiselle systeemille asetetut formaalit vaatimukset, kategoriasysteemiä on testattava sen perusteella, pystytäänkö perustellusti olemassa olevina pitämämme (primitiiviset ja kompleksiset) entiteetit analysoimaan kategoriasysteemin entiteettien avulla. Revisionaarinen kategoriasysteemi tuo tiettyihin kategorioihin kuuluvat primitiiviset entiteetit, ja parhaiden *a posteriori* käsitysten oletamat (primitiiviset ja kompleksiset) entiteetit on kyettävä analysoimaan kyseisten entiteettien avulla. Voimme yleisemmin vaatia, että (esim. jossain deskriptiivisessä metafysiikassa esitetyt) entiteetit, joiden olemassaoloon meillä on hyviä perusteita uskoa, on voitava analysoida kategoriasysteemin entiteettien avulla tai niistä muodostettuina *loogisina konstruktioina*.⁵⁴ Alla esitän

---

⁵² Kategoriasysteemin rakentamista koskevissa tavanomaisissa periaatteissa vaaditaan ainakin, että 1) kaikki entiteetit jakaantuvat kategorioihin eli jokainen entiteetti kuuluu johonkin, muttei enempää kuin yhteen kategoriaan; 2) jotkin entiteettien kategoriat ovat primitiivisiä, mutta tämän lisäksi jotkin kategoriat voivat olla johdettuja; 3) entiteettien kategorioita määrittävät formaalit relaatiot on voitava määrittää kategoriasysteemin peruskäsitteiden avulla.

⁵³ Koska entiteetit ovat keskenään formaaleissa relaatioissa pelkän olemassaolonsa perusteella, tämä vaatimus auttaa puolustamaan seuraavaa väitettä: entiteetit kuuluvat kategorioihin pelkän olemassaolonsa perusteella, eikä meidän ei tarvitse postuloida uusia entiteettejä determinoimaan entiteettien kuulumista annettuihin kategorioihin.

⁵⁴ Entiteetti *e* voidaan analysoida kategoriaskeeman C entiteettien avulla, jos ja vain jos *e* voidaan identifioida jonkin kategoriaskeeman C primitiivisen tai johdetun kategorian entiteetin kanssa. *e* on *looginen konstruktio* kategoriaskeeman C entiteeteistä, jos aggregaatti skeeman C entiteettejä täyttää jonkin

yleisluontoiset kriteerit revisionaaristen kategoriasysteemien testaamisen ja mahdollisten kilpailevien systeemien välisen vertailun pohjaksi. Perusajatus on, että jokaisen hyväksyttävän kategoriasysteemin on täytettävä ehdot [1]–[3]. Lopulta paras kategoriasysteemi on *kvalitatiivisesti ekonomisin* systeemi, joka täyttää nämä hyväksyttävälle kategoriasysteemeille esitetyt ehdot (ehto [4]):

[1]: *Integrointi.*

Jokaisen perustellusti olemassa olevana pitämämme entiteetin pitää olla *joko* analysoituva kategoriasysteemin primitiivisiin kategorioihin kuuluvien entiteettien avulla (primitiivisenä tai kompleksisena entiteettinä) *tai* kategoriasysteemin entiteettien avulla muodostettuna loogisena konstruktiona.

[2]: *Riittävyys.*

Kategoriasysteemissä täytyy olla riittävän monen eri primitiivisen kategorian entiteettejä, jotta 1) voimme osoittaa entiteetit, jotka determinoivat todellisuuden eräät keskeiset piirteet (kuten entiteettien väliset täsmälliset samankaltaisuudet, niiden kuulumisen luonnollisiin lajeihin ja esiintymisen kausaalisissa relaatioissa). 2) Voimme selittää, miten kunkin kontingentin proposition totuus on riippuvaista siitä, mitä on olemassa.

[3]: *Redundanssin välttäminen.*

Jokainen olemassaoleva entiteetti pitää voida sijoittaa esitettyyn systeemiin, mutta emme saa tuoda kahta tai useampaa entiteetti-struktuuria, jotka selittävät jonkin yksittäisen entiteetin olemassaolon tai jonkin entiteetin tietyn yksittäisen piirteen.

[4]: *Kvalitatiivinen ekonomia.*

Jos kaksi kategoriasysteemiä ovat tasavahvoja yllä esitettyjen kriteerien suhteen, meidän on valittava systeemi, joka tuo vähemmän entiteettien primitiivisiä kategorioita.

(nominaalisen) ehdon ja e identifioidaan kyseisen aggregaatin kanssa. Esi-merkki loogisesta konstruktioista on yksilöolio, joka on identifioitu samaan paikkaan lokalisoituneiden substantiaalisten trooppien tai prosessien aggregaatin kanssa.

Integrointiehto [1] on tärkeä, koska jokainen olemassaoleva entiteetti on voitava analysoida revisionaarisen systeemin primitiivisten entiteettien avulla. Kysymys, mitä entiteettejä täsmälleen ottaen on olemassa ja mitkä oletetut entiteetit ovat esimerkiksi ainoastaan loogisia konstruktioita, on itsessään vaikea revisionaarisen metafysiikan ongelma, jolle ei voi antaa suoraviivaista ratkaisumallia. Näin ollen integrointiehtoon on liitettävä arvio siitä, mitä eri käsitysten oletamia entiteettejä on syytä pitää hyvin perustellusti olemassaolevina (esim. parhaiden *a posteriori* käsitysten oletamat entiteetit), mitä entiteetteinä, joiden olemassaoloon on kohtalaisia perusteita uskoa (esim. terveen järjen käsitysten oletamat entiteetit) ja mitä taas entiteetteinä, joiden olemassaoloa voidaan epäillä. Koska revisionaarinen metafysiikka voi käsittää monet oletetut entiteetit *loogisiksi konstruktioiksi*, saattaa olla, että ainoastaan parhaiden *a posteriori* käsitysten oletamat entiteetit on välttämätöntä ymmärtää maailman aidoksi rakenneosiksi.

Riittävysehto [2] täydentää integrointiehtoa: paitsi, että olemassaolevat entiteetit on voitava analysoida kategoriasysteemin entiteettien avulla, tyydyttävän revisionaarisen kategoriasysteemin entiteettien on kyettävä selviämään tietyistä jokaiselle ontologiselle systeemille asetetuista selitystehtävistä kuten determinoimaan entiteettien väliset samankaltaisuudet, entiteettien kuulumisen luonnollisiin lajeihin ja esiintymisen kausaalisisissa relaatioissa. Näitä tehtäviä on vaikea tyydyttävästi artikuloida muuta kuin tuomalla ne kaikki erikseen esiin. On myös järkevä vaatia, että jokaisen kontingentin lauseen totuus on riippuvaista siitä, mitä entiteettejä on olemassa (riittävysehdon vaatimus 2). Tätä vaatimusta voidaan osittain selventää sanomalla, että totuus supervenoi olevaa.⁵⁵ Kategoriasysteemeille asetettuja riittävysehdon vaatimuksen 1 selitystehtäviä ei voi tyhjentävästi ilmaista riittävysehdon vaatimuksen 2 avulla⁵⁶, mutta jos jälkimmäinen vaatimus täyttyy,

⁵⁵ Bigelow (1998, s. 133) esittää tämän seuraavasti: "If something is true, then it would not be possible for it to be false unless either certain things were to exist which don't, or else certain things had not existed which do".

⁵⁶ Entiteetit ovat esimerkiksi täsmälleen samankaltaisia välttämättömien determinaattien piirteittänsä suhteen kuten elektronit sähkövarauksensa –e suhteen, mutta se, että elektroneilla on kyseiset piirteet, supervenoi elektronien itsensä olemassaoloa. Näin vaatimus 2 antaa – tuomatta mitään olennaisia lisäperusteita – negatiivisen vastauksen kysymyksen, pitääkö meidän elektro-

kategoriasysteemillä on paremmat mahdollisuudet selvittää myös näistä tehtävistä: determinoitavat todellisuuden piirteet voidaan *usein* kuvata kontingenttien predikaatioiden avulla, joiden totuus on riippumaton predikaatioiden subjekteina olevien entiteettien olemassaolosta.

Redundanssin välttämisehto [3] on aivan yhtä tärkeä kuin ehdot [1] ja [2]: revisionaarinen kategoriasysteemi on voitava rakentaa ilman, että postuloimme useita eri entiteettistruktuureja joko determinoimaan todellisuuden jokin piirre tai analysoimaan jokin olemassa olevana pitämämme entiteetti. Kategoriasysteemin entiteetit ovat postulaatioita ja jos teemme tällaisia päällekkäisiä postulaatioita, on todennäköistä, että ei ole useita eri entiteettejä, vaan pikemmin useita eri tapoja kategorisoida jokin tietty entiteetti tai entiteettien muodostama strukturi. Lopulta jos ehtoja [1]–[3] on käytetty kategoriasysteemien testaamiseen ja löydämme kaksi nämä ehdot täyttävää systeemiä, on järkevintä valita kvalitatiivisesti ekonomisempi systeemi. Tuodessaan vähemmän entiteettien primitiivisiä kategorioita kvalitatiivisesti ekonomisempi systeemi tuo vähemmän eri kategorioiden entiteettien välisiä formaaleja relaatioita ja muita kategoriasysteemin rakennuseriaatteita. Ainoa selkeä peruste olettaa kompleksisempi kategoriasysteemi on parempi selviäminen kategoriasysteemille asetetuista tehtävistä [1]–[2]. Muutoin kannattaa valita yksinkertaisempi systeemi.

4. Johtopäätökset

Luvussa 3 esitetyn ajatuksen mukaisesti meistä riippumattomien entiteettien kategorioita tutkiva metafysiikka on *revisionaarista metafysiikkaa*. Koska revisionaarisen kategoriasysteemin rakentaminen lähtee formaalin ontologian huolellisesta esittämisestä, voimme Lowen tavoin luoda selkeän käsityksen formaalin ontologian tutkimuskohteesta eli entiteettien kategorioista ja kategorioihin kuuluvien entiteettien formaaleista piirteistä. Vaikka entiteeteistä puhuminen edellyttää, että sijoitamme ne joihinkin formaaleihin kategorioihin, kategoriaerottelut ovat hypoteettisia ja meidän voi olla pakko muuttaa käsityksiämme entiteettien kategorioista uuden empiirisen tietomme tai parantuneiden formaalionto-

---

nien lisäksi olettaa joitain muita entiteettejä determinoimaan elektronien samankaltaisuudet varausten suhteen.

gisten käsitystemme seurauksena. Kategoriasysteemi oikeutetaan testaamalla sen kykyä selvittää eri selitystehtävistä, ei suorien havaintojen avulla (periaatteet [1]–[3]). Testaamista koskevien periaatteiden (erityisesti integrointiehdon [1]) muotoilu takaa myös, että voimme kategoriasysteemiä testattaessa antaa erilaisen painon eriarvoisille empiirisille käsityksille todellisuudesta.⁵⁷

Turun yliopisto

Kirjallisuus

- Armstrong, D. M. (1978), *Nominalism and Realism, Universals and Scientific Realism*, osa 1, Cambridge University Press, Cambridge.
- Armstrong, D. M. (1989), *Universals – an Opinionated Introduction*, Westview Press, Boulder.
- Armstrong, D. M. (1997), *A World of States of Affairs*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bigelow, J. (1988), *The Reality of Numbers – A Physicalist's Philosophy of Mathematics*, Clarendon Press, Oxford.
- Campbell, K. K. (1990), *Abstract Particulars*, Basil Blackwell, Oxford.
- Divers, J. (2002), *Possible Worlds*, Routledge, London.
- Ellis, B. (2001), *Scientific Essentialism*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Fine, K. (1994), "Essence and Modality", *Philosophical Perspectives* 8, *Logic and Language*, s. 1–16.
- Fine, K. (1995), "Ontological Dependence", *Proceedings of the Aristotelian Society* 69, 269–290.
- Keinänen, M. (2005), *Trope Theories and the Problem of Universals*, Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta, Helsinki.
- Lewis, D. K. (1973), *Counterfactuals*, Basil Blackwell, Oxford.
- Lewis, D. K. (1983), "New Work for the Theory of Universals", *Australasian Journal of Philosophy* 61: 4, 343–377.

---

⁵⁷ Artikkelini pohjautuu alun perin SFY:n kokouksessa lokakuussa 2006 pitämään esitelmään. Olen kiitollinen kokousyleisölle esitelmääni koskevista huomioista. Lisäksi olen kiitollinen tri Arto Revolle sekä prof. Olli Koistiselle, tri Anssi Korhoselle ja prof. Leila Haaparannan johtaman Suomen Akatemian tutkimusprojektin "*The Possibility of Metaphysics in Twentieth Century and Contemporary Philosophy*" tutkijaseminaarin jäsenille keskusteluista ja kirjoitukseni aikaisempia versioita koskevista lukuisista arvokkaista huomioista.

- Lewis, D. K. (1986), *On the Plurality of the Worlds*, Basil Blackwell, Oxford.
- Lowe, E. J. (1998), *The Possibility of Metaphysics – Substance, Identity and Time*, Clarendon Press, Oxford.
- Lowe, E. J. (2006a), *The Four-Category Ontology – A Metaphysical Foundation for Natural Science*, Clarendon Press, Oxford.
- Lowe, E. J. (2006b), "Metaphysics as the Science of Essence", käsikirjoitus.
- Maurin, A.-S. (2002): *If Tropes*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Melia, J. (1992), "A Note on Lewis's Ontology", *Analysis* 52, 191–192.
- Oliver, A. (1996), "The Metaphysics of Properties", *Mind* 105: 417, 1–80.
- Rodriguez-Pereyra, G. (2002), *Resemblance Nominalism – a Solution to the Problem of Universals*, Clarendon Press, Oxford.
- Seibt, J. (2002), "'Quanta', Tropes or Processes: Ontologies for QFT Beyond the Myth of Substance", Kuhlmann et al. (toim), *Ontological Aspects of Quantum Field Theory*, World Scientific Publishing, Singapore, s. 53–98.
- Seibt, J. (2004), "Processes and Particulars", Weber, M. (toim.) *After Whitehead*, Ontos-Verlag, Frankfurt, s. 113–135.
- Sider, T. (2001), *Four Dimensionalism – An Ontology of Persistence and Time*, Oxford University Press, Oxford.
- Simons, P. M. (1987), *Parts – a Study in Ontology*, Clarendon Press, Oxford.
- Simons, P. M. (1998a), "Farewell to Substance – a Differentiated Leave-Taking", *Ratio* XI, 235–251.
- Simons, P. M. (1998b), "Metaphysical Systematics: a Lesson from Whitehead", *Erkenntnis* 48: 2 & 3, 377–393.
- Smith, B. & K. Mulligan (1983), "Framework for Formal Ontology", *Topoi* 2, 73–85.
- Strawson, P. F. (1959), *Individuals – An Essay in Descriptive Metaphysics*, Methuen, London.
- Varzi, A. (2003), "Mereology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall 2003 edition, Edward N. Zalta (toim.), URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2003/entries/mereology/>
- Whitehead, A. N. (1978), *Process and Reality*, Corrected Edition, The Free Press, London.